

Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Sikkelerinden Örnekler*

Zeynep KEMALOĞLU

Dr., Serbest Araştırmacı

Dr., Independent Researcher

Amasya, Turkey

zeynepkemaloglu@hotmail.com

orcid.org/0000-0002-2615-7837

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Geliş Tarihi / Received: 11 Şubat / January 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 19 Nisan / April 2024

Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / June 2024

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Haziran / June

Sayı / Issue: 22 Sayfa /Page: 328-374

Atıf / Cite as: Kemaloğlu, Zeynep. "Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Sikkelerinden Örnekler [Examples of Ottoman Coins in the Amasya Museum]". *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 22 (June 2024): 328-374.

<https://doi.org/10.18498/amailad.1435337>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

* Bu makale, Zeynep Kemaloğlu'nun "Amasya Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri" adlı Doktora Tezinden türetilmiştir.

Examples of Ottoman Coins in the Amasya Museum

Abstract

In ancient times, people lived in small communities and didn't need any object to use as currency, as they spent their lives hunting and gathering. Over time, developments in life have necessitated innovations in people's needs. Depending on geographical and climatic factors, they tried to address their deficiencies in their living areas through bartering. Items such as grain, tobacco, seashells, fish, sugar, rice, horses, nails, fur, etc., were used as a medium of exchange. However, due to the difficulty of using barter transactions, there was a need for a tool that would allow for faster transactions. Therefore, objects made from easily accessible gold, silver, and copper mines such as shovels, axes, rings, earrings, and bracelets were used as a means of trade. With the emergence of coins replacing transactions made with different objects, diversity disappeared. Thus, both time was saved and the opportunity to transact with a universally accepted standard payment instrument was found.

Minting coins has been one of the fundamental elements of being an independent state since ancient times. Especially in the territories conquered in Islamic regions, minting coins and reciting sermons, a tradition in Islam, was considered a sign of sovereignty. Every sultan who ascended the throne wanted to prove that the lands were under his protection by minting coins in his name. Coins, used to meet people's needs and to continue their social lives more comfortably, have been a material and spiritual reflection of civilizations. With their inscriptions, dates, materials, and decorative features, they represent the economic, social, religious, and cultural structure of their time. Through coins, it becomes possible to understand a state's independence, its rulers, economy, technological structure, minting centers, areas of expansion, types of script, languages, religions, artistic styles, and cultural characteristics. From this perspective, coins, acting as witnesses of the era, play a bridging role in conveying information about ancient civilizations in their original form due to their durability, allowing their unique insights to reach us today.

The practice of minting coins, symbolizing independence, continued for 623 years in the Ottoman Empire, which evolved from a small emirate to a state and then to an empire. The economic life of such a vast empire, spread across a wide geography, paralleled its political power. The Ottoman sultans were aware that maintaining a strong political and economic structure was essential to sustain the state. They established numerous mints in prominent trade and urban centers, as

well as near important mines, in regions such as Istanbul, Anatolia, the Balkans, and North Africa, to mint coins in their own names. The coins minted during this period, with their details, were considered as representatives of the developments the Ottoman Empire experienced in economic, political, cultural, and diplomatic realms, as well as of the significant figures of the era. In this context, the coins minted by sultans in various geographical regions of the powerful and multicultural Ottoman Empire are of great importance to the science of numismatics.

Amasya has a rich cultural history with deep roots. Throughout history, it has hosted many civilizations, leaving behind a legacy of artifacts ranging from architecture to handicrafts. Among these artifacts are coins. As one of the princely districts of the Ottoman Empire, Amasya houses these coins, preserved in the Amasya Museum. The museum holds approximately 13,000 coins from the Ancient to the Islamic periods, with 3,460 coins registered from the Ottoman era. For our study, 24 coins belonging to 24 different Ottoman sultans, dated between the 14th and 20th centuries, were selected from these 3,460 Ottoman coins. Care was taken to select coins from different periods and those that were not heavily damaged over time. Transcribing and meticulously examining these coins holds significance for various fields of study, particularly art history, as they provide insights into the evolution and development of Ottoman coinage. Additionally, by studying coins minted under Ottoman sultans, it will be possible to trace their chronological and uninterrupted progression, thereby enriching the scope of the Amasya Museum.

Keywords: Ottoman, Amasya Museum, Numismatics, Coin, Money.

Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Sikkelerinden Örnekler

Öz

Eski çağlarda insanlar küçük topluluklar halinde yaşadıklarından para olarak kullanabilecekleri herhangi bir nesneye ihtiyaç duymamışlar, hayatlarını avcılık ve toplayıcılıkla geçirmişlerdir. Zamanla hayatın getirdiği gelişmeler insanların ihtiyaçlarında da yenilikleri zorunlu kılmıştır. Coğrafi ve iklimsel faktörlere bağlı olarak kendi yaşam alanlarındaki eksikliklerini değiş-tokuş yoluyla gidermeye çalışmışlardır. Tahıl, tütün, deniz kabuğu, balık, şeker, pirinç, at, çivi ve kürk vb. eşyaları değişim aracı olarak kullanmışlardır. Ancak takas işlemlerinin kullanım zorluğundan dolayı işlerin daha hızlı ilerleyebilmesine olanak sağlayan bir araca gereksinim duyulmuştur. Bu sebeple ulaşılmaması kolay olmayan altın, gümüş ve

bakır madenlerden üretilmiş kürek, balta, yüzük, küpe ve bilezik gibi nesnelere ticaret aracı olarak kullanılmıştır. Başlangıçta farklı nesnelere yapılan alışverişin yerine sikkelerin ortaya çıkmasıyla çeşitlilik ortadan kalkmıştır. Böylelikle hem zamandan tasarruf sağlanmış hem de herkes tarafından kabul edilen standart bir ödeme aracı ile işlem görme fırsatı bulunmuştur.

Para basmak, eski çağlardan itibaren bağımsız devlet olmanın temel unsurlarından biri olmuştur. Özellikle İslam coğrafyalarında fethedilen topraklarda para bastırma ve İslam geleneği olan hutbe okutmak hükümdarlık alameti sayılmıştır. Tahta geçen her padişah kendi adına sikke kestirerek toprakların kendi himayesinde olduğunu ispatlamak istemiştir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve sosyal yaşamlarını daha rahat bir şekilde devam ettirebilmeleri için kullanılan sikkeler, medeniyetlerin maddi ve manevi yansıması olmuştur. Üzerindeki yazı, tarih, malzeme ve süsleme özellikleri ile döneminin ekonomik, sosyal, dini ve kültürel yapısını yansıtan en önemli temsilcisi durumundadır. Sikkeler sayesinde bir devletin bağımsızlığını, hükümdarlarını, ekonomisini, teknolojik yapısını, darp merkezlerini, devletin yayılma alanlarını, yazı çeşitlerini, dillerini, dinlerini, sanat üsluplarını, kültürel özelliklerini anlayabilmek mümkün hale gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, dayanıklılığı nedeniyle yüzyıllar öncesinde yaşamış medeniyetlerle ilgili bilgilerin özgün şekliyle günümüze ulaşmasında köprü görevi gören sikkeler dönemin şahitleri olarak görülmektedir.

Bağımsızlık sembolü olan para bastırma uygulaması 623 yıl boyunca hüküm sürmüş Osmanlı Devleti'nde de devam eden bir uygulama olmuştur. Osmanlı küçük bir beylikten devlete, devletten imparatorluğa dönüşmüştür. Böylesine geniş bir coğrafyaya yayılmış imparatorluğun iktisadi hayatı da siyasi gücü ile paralellik göstermiştir. Osmanlı sultanları, devleti ayakta tutabilmek için güçlü siyasi ve ekonomik yapıya sahip olmaları gerektiğinin farkında olmuşlardır. İstanbul başta olmak üzere, Anadolu, Balkanlar ve Kuzey Afrika gibi pek çok bölgede, önde gelen ticaret ve kent merkezleri ile önemli madenlerde ya da onların yakınında çok sayıda darphane kurup kendi adlarına sikke kestirmişlerdir. Bu dönemde basılmış olan sikkeler, üzerindeki detaylarla Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik, siyasi, kültürel ve diplomatik alanlarda yaşadığı gelişmelerin ve dönemin önemli figürleri olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda güçlü ve çok kültürlü bir yapıya sahip Osmanlı İmparatorluğu'nda sultanların farklı coğrafyalarda adlarına bastırdıkları sikkeler Nüsmatik bilimi için büyük önem taşımaktadır.

Amasya kültür tarihi bakımından oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Amasya'da, bu medeniyetlere ait mimariden el sanatlarına kadar çok sayıda eser miras kalmıştır. Eserler arasında sikkeler de yer almaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun şehzade sancakları arasında bulunan Amasya'da bu sikkeler, Amasya Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Müzede Antik Dönem'den İslami Dönem'e kadar yaklaşık 13.000 adet sikke yer almaktadır. Sikkelerden 3460 adedi Osmanlı Dönemi adına kayıtlıdır. Çalışmamıza 3460 adet Osmanlı sikkesi arasından seçilmiş, XIV-XX. yüzyıl arasına tarihlenen 24 farklı Osmanlı sultanına ait 24 adet sikke dâhil edilmiştir. Sikkeler seçilirken her birinin farklı dönem olmasına ve zaman içinde çok fazla tahrip olmamasına dikkat edilmiştir. Bu sikkelerin transkripsiyonu yapılarak ayrıntılı şekilde incelenmesi, çözümlenerek açıklanması başta sanat tarihi olmak üzere birçok bilim dalı açısından önem arz etmektedir. Ayrıca Osmanlı sultanları adına darp edilmiş sikkelerin değişim, gelişim çizgisini kronolojik ve kesintisiz olarak izleyebilmek Amasya Müzesi ölçeğinde mümkün hale gelecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Amasya Müzesi, Nümismatik, Sikke, Para.

Giriş

Sikke, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, işlerini kolaylaştırabilmesi için ortaya çıkmış, üzerinde onu darp edip tedavüle çıkaran devletin, hükümdarın arma, tuğra, damga ya da yazısının bulunduğu küçük fakat bir o kadar değerli madeni paralardır. Sikke ortaya çıkmadan önce insanlar, kendi coğrafi çevrelerindeki eksikliklerini ellerinde mevcut olan nesnelere, değiş-tokuş yoluyla karşılamaya çalışmışlardır. Ancak bu durum işlerin yavaş ilerlemesine ve kullanım zorluğuna neden olmuştur. Ticari hayatlarını daha değerli ve ulaşılması zor madenlerle gerçekleştirmeye çalışan insanlar, sikkenin ortaya çıkması ile işlerini kolaylaştırabilme imkânını elde etmişlerdir.

Sikke ilk defa MÖ 7. yüzyılda Batı Anadolu Bölgesi'nde Lidya'da ortaya çıkmıştır. Para basma uygulaması daha sonra hızla çevre bölgelere yayılmaya başlamıştır. Lidyalılardan sonra sikke basmak, medeniyetler tarafından kendi kültürlerine uyarlanarak devam ettirilmiş, sikke üzerindeki yazı ve figürler de devletlerin kültürel ve dini özelliklerine göre şekillenmiştir. İslamiyet öncesi dönemde sikkeler üzerinde ağırlıklı

olarak figürlü süslemelere yer verilmiştir. İslâmiyet'in doğuşu ve gelişimi sırasında Araplar, fethettikleri yerlerde dolaşımında olan para ve ölçü birimlerinde değişiklik yapmamışlar, mevcut olan sikkelerin kullanımına devam etmişlerdir. Zamanla sikkeler üzerinde yer alan ve İslamiyet'in sıcak bakmadığı motif ve figürlerin yerini İslami semboller ve yazılar almaya başlamıştır.

İnsanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için kullanılan ve oldukça eski bir geçmişe sahip olan sikkeler üzerindeki simgelerle dönemini hem iktisadi hem de kültürel olarak yansıtmaktadır. İslam devletlerinde hutbe okutmak ve sikke kestirmek hükümdarlık sembolü olarak görülmüş, tahta geçen her padişah kendi adına sikke kestirerek toprakların kendi himayesi altında olduğunu kanıtlamak istemiştir. Bu bakımdan sikkeler üzerindeki yazı, tarih, malzeme ve süsleme özellikleri ile döneminin ekonomik, sosyal, dini ve kültürel yapısını yansıtan en önemli temsilcisi durumundadır. Sikkeler sayesinde bir devletin bağımsızlık durumunu, hükümdarların saltanat sırasını, ekonomisini, teknolojik yapısını, darp merkezlerini, devletin yayılma alanlarını, yazı çeşitlerini, dillerini, dinlerini, sanat üsluplarını, kültürel özelliklerini anlayabilmek mümkün hale gelmektedir.

Bağımsızlığın önemli bir göstergesi olan sikke basma uygulaması, büyük bir imparatorluk olan Osmanlı'da da devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu uç beyliğinden devlete, devletten imparatorluğa dönüşmüştür. Devletin kurucusu Osman Bey'den itibaren hükümdarlar tahta geçince kendi adlarına hâkimiyet sembolü olarak sikke bastırılmıştır. Sikkelerin ticaret yoluyla elden ele ve bölgeden bölgeye yayılmaları, hükümdarın gücünün geniş bir coğrafyaya ulaşmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti uzun süren hâkimiyeti ve geniş topraklara sahip olmasıyla farklı darphanelerde çeşitli malzeme, kalıp ve tekniklerle çok sayıda sikke darp ettirmiştir. Darp edilen sikkelerin maden cinsi, ağırlık ve ayarları devletin ekonomik gücü oranında belirlenmiş, sikkeler basılırken kullanılan teknikler de dönemin şartlarına bağlı olarak değişim ve gelişim göstermiştir.

Amasya, kültür tarihi açısından oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Osmanlı Devleti'nin de önemli şehzade sancakları arasında yer alan Amasya'da Osmanlı Dönemi'ne ait çok sayıda eser bulunmaktadır. Eserler arasında Amasya Müzesi'ndeki sikkeler önemli yer tutmaktadır.

Müzedede Osmanlı adına 3460 adet sikke kayıtlıdır. Bu sikkeler satın alma, müsadere veya hediye yoluyla müzeye kazandırılmıştır. Sikkeler gerek depoda gerekse teşhirde muhafaza edilmektedir.

Araştırmamızın konusunu Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi sikkelerinden örnekler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında Amasya Müzesi'nde bulunan Osmanlı Dönemi sikkeleri hakkında ayrıntılı bir çalışma yapılmıştır. Osmanlı sultanları adına basılmış sikkelerin malzeme, yazı, form ve süsleme unsurları incelenmiş, tipolojik açıdan sikkelerin tüm yönleriyle değerlendirilmesi yapılmıştır. Kesin bilgiler sunmasından dolayı belge niteliği taşıyan sikkelerin çözümlenerek açıklanması, kayıt altına alınması ile başta sanat tarihi olmak üzere farklı bilim dallarına önemli katkılar sağlamak, birçok bilim insanına sikkelerdeki benzer ya da farklı durumları inceleme imkânı sunmak çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

1. Osmanlı Devleti'nin İlk Sikkeleri

Osmanlı Devleti'nde sikke darbı üç farklı şekilde gerçekleştirilmiştir. Sikkeler 1685 tarihine kadar çekiç ile darp edilmiştir. Bu tarihten sonra 1844 tarihine kadar mekanik pres denilen darp tekniği ile, XIX. yüzyıldan sonra ise Avrupa'dan ithal edilmiş otomatik presle sikke darp edilmiştir.¹

İmparatorluğun ilk başkenti Bursa'nın alınışından İstanbul'un fethine kadar olan zaman zarfında devlet hazinesi için önemli maden hep gümüş olmuştur.² Osmanlı İmparatorluğu gümüş madeni açısından oldukça zengin bir rezerve sahipti. Anadolu'da Keban (Elazığ), Gümüşhacıköy (Amasya), Çizme (Konya), Gümüşkan (Kırşehir), Bereketli (Niğde), Akkaya (Kastamonu), Post (Adana), Erbaa (Tokat), Kemah (Erzincan), Geyikdağı (Bergama),³ Siru, Gerger (Malatya), Bozkır (Niğde), Espiye, Gümüşhane, Nif (Kemalpaşa), İnegöl, Milas,⁴ Rumeli'de Sidrekapsi

¹ Zeynep Kemaloğlu, *Amasya Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 516.

² Süleyman Sudi, *Usul- Meskukat-ı Osmaniye ve Ecnebiyye*, çev. İbrahim Artuk - Cevriye Artuk (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1982), 11.

³ Fahrettin Tızlak, "Osmanlı Devleti'nde Madencilik", *Osmanlı Ansiklopedisi* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 3/318.

⁴ Ömer Açıkgöz, "Osmanlı Para Politikasında Reform Çabaları: 1800-1844 Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 6/12 (2010), 387.

(Selanik), Samakov (Sofya), Serebreniçe (Bosna), Kratova ve Novoberde (Kosova) önemli gümüş maden yatakları arasında yer almıştır.⁵ Osmanlı para sisteminde darp edilen ilk sikkeler "akçe" denilen saf gümüştan basılmış paralardır.⁶ İlk akçe devletin kurucusu Osman Gazi tarafından kestirilmiştir.⁷ Bu sikkenin ön ve arka yüzünde "Osman bin Ertuğrul (Ertuğrul oğlu Osman) yazılıdır. Üzerinde nerede ve ne zaman kestirildiğine dair herhangi bir ibare yer almamaktadır. Osman Gazi'nin vefatından sonra yerine geçen Orhan Gazi ve Orhan Gazi'den sonra sultan olan I. Murad'a ait paralarda da darp tarihi bulunmaz. Sultan I. Bayezid Dönemi ile sikkelere tarih konulmaya başlanmıştır.⁸ İlk akçe örnekleri 900 ayar gümüştan yaklaşık 1,15 gram ağırlığında olup, ilkel baskı yöntemleriyle darp edildiğinden ve padişahların zaman zaman yaptıkları sikke tağışı (ağırlık düşürme) nedeniyle standart bir şekle ve ağırlığa sahip olmamıştır. Bu yüzden değişik kalıplarda akçeler basılmıştır.⁹ II. Mehmet'in 1479 tarihinde bastırıldığı ilk altın sikkesi sultanîye kadar akçe, Osmanlı İmparatorluğu'nun başlıca parası olma özelliğini korumuştur; ancak XVI. yüzyılda yaşanan ekonomik dalgalanmalar yüzünden akçenin yanında farklı eyaletlerde mahalli gümüş paralar da darp edilmeye başlanmıştır.¹⁰ XV. yüzyılın sonu ve XVI. yüzyılın başlarında ayarı binde dokuz yüz olan gümüş akçeler darp edilmiştir. 1697 tarihinde yapılan düzenlemeden sonra basılan akçelere %10 oranında bakır ilave edilmiştir.¹¹ İlk basımında ağırlığı yaklaşık 1,15 gram olan akçelerin ağırlığında ve ayarında 150 yıl boyunca bir değer kaybı yaşanmamıştır.

⁵ Elif Kortel Vulaş, *Geç Dönem Osmanlı Gümüş Sanatı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 5.

⁶ Nezihi Aykut, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Sikke Tecdidleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 13 (1987), 258.

⁷ Hakan Yılmaz, "Osman Gâzî'nin 700/1300-1301'de Yenişehir'de Bastırıldığı Üçüncü Sikkesi", *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4/Söğüt Özel Sayısı (29 Aralık 2019), 83.

⁸ Oğuz Tekin, "Başlangıcından Türkiye Cumhuriyeti'ne Kadar Türk Devletlerinin Sikkeleri", *Türkler Ansiklopedisi* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 5/417.

⁹ Kaan Uslu, "Bir Kitap: Akçe", *Anadolu Nümizmatik Bülteni* 1 (2007), 10.

¹⁰ Halil Sahillioğlu, *Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi 1640-1740*. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Doçentlik Tezi, 1965), 1.

¹¹ Halil Sahillioğlu, "Akçe", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/226.

Fakat zamanla ağırlığında önemli düşüşler meydana gelmiştir.¹² Sultan II. Mahmut Dönemi'ne kadar çok fazla küçülen akçe, kullanım özelliğini kaybederek II. Mahmut'un 14. cülusu ile birlikte darbına son verilmiştir.¹³

Osmanlı'da ilk bakır paraların hangi tarihte basıldığına dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, günümüze ulaşan ilk Osmanlı mangırı I. Murad'a, üzerinde tuğra bulunan ilk mangırlar ise Emir Süleyman Dönemi'ne aittir.¹⁴ Osmanlı Devlet'i imparatorluğun pek çok yerinde mangır darp ettirmiştir.¹⁵ Mangırın akçe karşısındaki değeri büyüklüğüne göre değişiklik göstermiş, 1 akçenin 4, 8, 12, 16 hatta 24 mangıra denk geldiği dönemler olmuştur.¹⁶ Kanuni Sultan Süleyman Dönemi en çok bakır paranın basılıp dağıtıldığı dönem olmuştur. III. Murad'dan sonra bakır darbı azalmıştır.¹⁷ XVII. yüzyılın başından Tanzimat'a kadar olan zaman zarfında mangır basımında önemli düşüş yaşanmış, hatta XVII. yüzyılın ortalarında bakır para darbı durdurulmuştur. Fakat II. Viyana Seferi sonrasında ve çeşitli cephelerde savaşların başlamasıyla devlet ekonomisindeki krizi engellemek için 1688 yılında tekrar mangır kesilmeye başlanmıştır. Mangır son olarak II. Abdülhamid devrinde darp edilmiş olup, bu dönemde çıkarılan 1879 kararnamesiyle tedavülden kaldırılmıştır.¹⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nda Osman Bey'den Sultan II. Mehmet Dönemi'ne kadar sadece akçeler ve mangırlar darp edilmiştir.¹⁹ İhtiyaç

¹² Atom Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi* (İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2010), 1/64.

¹³ Atom Damalı, *A'dan Z'ye Osmanlı Nümismatik El Kitabı* (İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2014), 15.

¹⁴ İbrahim Artuk, "I. Murad'ın Sikkelerine Genel Bir Bakış 761-792 (1359-1389)", *Belleter* 46/184 (1982), 789; Oğuz Tekin, "Mangır", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/568.

¹⁵ Emel Bayram, *Bilecik Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Sikkeleri* (Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 14.

¹⁶ Damalı, *A'dan Z'ye Osmanlı Nümismatik El Kitabı*, 130.

¹⁷ Necdet Kabaklarlı, *Mangır (1299-1808): Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları* (İstanbul: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 1998), 6-13.

¹⁸ Tekin, "Mangır", 27/568.

¹⁹ Oğuz Tekin, "Devletler, Hükümdarlar ve Sikkeleri", *Altının İktidarı İktidarın Altınları (Yapı Kredi Koleksiyonu)*, ed. Oğuz Tekin (Yapı Kredi Yayınları, 2005), 268.

duyuldukça yabancı altın paralar kullanılmış ve hatta Venedik duka altınlarının Osmanlı ülkelerinde resmen basılması için darphanelere "sah" kelimesi basılmak şartıyla alışverişine izin verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet Venedik duka altınını esas alarak onların ağırlık ve ayarında, Beyazıt'taki darphanede altın sikke kestirmeye başlamıştır.²⁰ İlk Osmanlı sikkesi olan "sultani" 1479 tarihinde Kostantiniye'de (İstanbul) darp edilmiştir.²¹ İlk Osmanlı altını 1 dirhem=1 kırat=2 habbe değerinde olup, Venedik dukası ya da flori denilen altınla eşit tutulmuştur.²² Sultani üretimi XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar çok fazla olmamış, sınırlı kalmıştır. I. Selim'in (1512-1520) gerçekleştirdiği başarılı fetihler neticesinde Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Mısır ve Suriye'de sultani kestirilmeye başlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde (1520-1566) sultani üretimi artmıştır. Bu dönemde Balkanlar'da (Kratova ve Sidrekapsi), İstanbul'da, Kahire'de darphaneler kurularak altın sikkelerin basılması ve Mısır'dan İstanbul'a ödemelerin altınla yapılması sultaninin üretim artışında büyük rol oynamıştır.²³ Altın sikkeler devletin ekonomik gücünü gösterirken, gümüş ve bakır sikkeler günlük ticaret için kullanılmıştır.²⁴

Osmanlılarda nikel meskûkâtın Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde kullanıldığı bilinmektedir. Nikel para, öncesinde Sultan Abdülaziz zamanında (1861-1876) Mısır'da basılmış olmasına rağmen bu istisnai bir örnektir. Esas kullanımı V. Mehmet Reşat Dönemi'nde gerçekleşmiş,²⁵ VI.

²⁰ Sudi, *Usul- Meskukat-ı Osmaniye ve Ecnebiyye*, 26.

²¹ Halil Sahillioğlu, "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)", *Altının İktidarı İktidarın Altınları (Yapı Kredi Koleksiyonu)*, ed. Oğuz Tekin (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), 120.

²² İbrahim Artuk - Cevriye Artuk, *Fatih'in Sikke ve Madalyaları* (İstanbul: İstanbul Belediye Matbaası, 1946), 19.

²³ Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003), 67.

²⁴ Merve Yaman - Günnur Aydoğdu, "Burdur Müzesi'ndeki Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkelerinden Örnekler", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4/2 (18 Temmuz 2020), 251.

²⁵ Oğuz Tekin, "Sikke", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/184.

Mehmet Vahdeddin zamanında da nikel sikkeler darp edilmiştir.²⁶ V. Mehmet Dönemi'nde binde 980 ayarında 5, 10, 20, 40 paralık nikel sikkeler basılmıştır. İlk 5 ve 10 paralık sikkeler 1326 (1908) yılında, ilk 40 paralık nikeller 1328 (1910) tarihinde darp edilmiştir.²⁷ Nikel, Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ortalarından itibaren üretilmeye başlamıştır. Ancak nikel madeni açısından çok fazla zengin olmayan Osmanlı, üretimini sadece Kastamonu ve çevresinden yapmıştır.

2. Katalog

Araştırmamızın konusunu Amasya Müzesi'nde bulunan Osmanlı Dönemi sikkeleri oluşturmaktadır. Çalışma kapsamına 24 farklı Osmanlı sultanına ait 24 adet sikke dâhil edilmiştir. Sikkeler seçilirken her birinin darp yeri ve tarihlerinin farklı ve zaman içerisinde fazla tahribata uğramamış olmasına dikkat edilmiştir. Sikkeler sultanların saltanat tarihlerine göre kronolojik şekilde sıralanarak transkripsiyonları yapılmış, fotoğraf ve çizimlerle detaylı olarak tanıtılmıştır.

Katalog No.	01	Darp Tarihi	H. 792 (M. 1389)
Müze Envanter No.	72-14-51	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan	I. Bayezid	Ağırlık	1, 166 gr.
Saltanat Yılı	H.792-804 (M. 1389-1402)	Çap	14 mm.
Darp Yeri	Yok	Cidar	1 mm.
Referans	Takvim-i Meskûkât-ı Osmâniyye, ²⁸ Kat. No. 14		

²⁶ Tekin, "Başlangıcından Türkiye Cumhuriyeti'ne Kadar Türk Devletlerinin Sikkeleri", 5/420.

²⁷ Cüneyt Ölçer, *Sultan Mehmet Reşad ve Sultan Mehmed Vahdeddin Dönemi Osmanlı Madeni Paraları* (İstanbul: Yenilik Basımevi, 1987), 44.

²⁸ İsmail Galib, *Takvim-i Meskûkât-ı Osmâniyye* (Kostantiniye: Mihran Matbaası, 1307).

Foto.: Ön Yüz

بایزید بن مراد

Çiz.: Ön Yüz

“Bâyezid bin Murâd”
“Murad oğlu Bayezid”

Foto.: Arka Yüz

خلد ملکہ سنہ ۷۹۲

Çiz.: Arka Yüz

“Hallede mülkehû
sene 792”

“Allah saltanatını ebedi kılsın
sene 1389”

Katalog No.	02	Darp Tarihi	H.806 (M. 1404)
Müze Envanter No.	72-14-55	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan	Emir Süleyman	Ağırlık	1, 181 gr.
Saltanat Yılı	H. 805-813 (M. 1403-1411)	Çap	14 mm.
Darp Yeri	Yok	Cidar	1 mm.
Referans	Müze-i Hümâyûn Kadime-i İslâmiyye Kataloğu Kısm-ı Sadis-Meskûkât-ı Osmâniyye, ²⁹ Kat. No. 76		

²⁹ Halil Edhem, *Müze-i Hümâyûn Kadime-i İslâmiyye Kataloğu Kısm-ı Sadis -Meskûkât-ı Osmâniyye* (Kostantiniye: Mahmud Bey Matbaası, 1334).

Foto.: Ön Yüz

امير سليمان بن بايزيد

Çiz.: Ön Yüz

Tuğra

“Emîr Süleymân bin Bâyezid”
“Bayezid oğlu Emir Süleyman”

Foto.: Arka Yüz

خلد ملکہ ۸۰۶

أبوبکر / علي / عثمان / عمر

Çiz.: Arka Yüz

“Hallede mülkehû 806”

“Ebubekir, Ali, Osman, Ömer”
“Allah saltanatını ebedi kılsın
1404”
“Ebubekir, Ali, Osman, Ömer”

Katalog No.	03	Darp Tarihi	H. 822 (M. 1419)
Müze Envanter No.	S. 2013-18	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan	I. Mehmed	Ağırlık	1, 108gr.
Saltanat Yılı	H. 816-824 (M. 1413- 1421)	Çap	12 mm.
Darp Yeri	Serez	Cidar	1 mm.
Referans	Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar, ³⁰ Kat. No.5B 811		

³⁰ Ölçer Cüneyt, *Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar* (İstanbul: Yenilik Basımevi, 1968).

Foto.: Ön Yüz
محمد بن بايزيد خان عز نصره

Çiz.: Ön Yüz
"Mehmed bin Bâyezid Hân
azze nasruhû"
"Bayezid Han oğlu Mehmed
zaferi şerefli olsun"

Foto.: Arka Yüz
خلد ملکه ضرب سرز ۸۲۲

Çiz.: Arka Yüz
"Hallede mülkehû
duribe Serez 822"
"Allah saltanatını ebedi kılsın
Serez'de basıldı 1419"

Katalog No.	04	Darp Tarihi	H. 834 (M. 1430)
Müze Envanter No.	S. 2010-168	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan Saltanat Yılı	II. Murad H.824-48/849-55 (M.1421-44/1445-51)	Ağırlık	1, 14 gr.
Darp Yeri	Amasya	Çap	11 mm.
Referans	Osmanlı Sikkeleri Tarihi ³¹	Cidar	1, 2 mm.

³¹ Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, 1/243.

Foto.: Ön Yüz

مراد بن محمد خان ٨٣٤

Çiz.: Ön Yüz

“Murâd bin Mehmed Hân 834”
“Mehmed Han oğlu Murad 1430”

Foto.: Arka Yüz

خلد ملکه ضرب اماسیه

Çiz.: Arka Yüz

“Hallede mülkehû
duribe Amasya”
“Allah saltanatını ebedi kılsın
Amasya’da basıldı”

Katalog No.	05	Darp Tarihi	H. 865 (M. 1461)
Müze Envanter No.	67-10-3	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan	II. Mehmed	Ağırlık	0, 902 gr.
Saltanat Yılı	H. 848/49-855/886 (M. 1444/45-1451/81)	Çap	11 mm.
Darp Yeri	Edirne	Cidar	1 mm.
Referans	The Sultan Collection An Old Private Collection of Ottoman Coins, Münzen des Ottomanischen Reiches ³²		

³² Fritz Rudolf Künker, *The Sultan Collection An Old Private Collection of Ottoman Coins, Münzen des Ottomanischen Reiches* (Osnabrück, 2013), 3/43.

Foto.: Ön Yüz

محمد بن مراد خان عزنصره ٨٦٥

Çiz.: Ön Yüz

“Mehmed bin Murâd Hân
azze nasruhû 865”
“Murad Han oğlu Mehmed
zaferi şerefli olsun 1461”

Foto.: Arka Yüz

خلد ملکه ضرب ادرنه

Çiz.: Arka Yüz

“Hallede mülkehû
duribe Edirne”
“Allah saltanatını ebedi kılsın
Edirne’de basıldı”

Katalog No.	06	Darp Tarihi	H. 886 (M. 1481)
Müze Envanter No.	76-36-23	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan	II. Bayezid	Ağırlık	0, 565gr.
Saltanat Yılı	H. 886-918 (M. 1481-1512)	Çap	11 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	1 mm.
Referans	Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu, ³³ Kat. No.1470		

³³ İbrahim Artuk - Cevriye Artuk, *Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1974).

Foto.: Ön Yüz
سلطان بایزید بن محمد خان

Çiz. : Ön Yüz
"Sultân Bâyezid
bin Mehmed Hân"
"Mehmed Han oğlu
Sultan Bayezid"

Foto.: Arka Yüz
عز نصره ضرب قسطنطينيه سنه ٨٨٦

Çiz.: Arka Yüz
"Azze nasruhû
duribe Kostantiniye
sene 886"
"Zaferi şerefli olsun
Kostantiniye'de basıldı
sene 1481"

Katalog No.	07	Darp Tarihi	Okunmuyor
Müze Envanter No.	S. 2020-80	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan	I. Selim	Ağırlık	0,702 gr.
Saltanat Yılı	H. 918-926 (M. 1512-1520)	Çap	11 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	1 mm.
Referans	Takvim-i Meskûkât-ı Osmâniyye, ³⁴ Kat. No. 162		

³⁴ İsmail Galib, *Takvim-i Meskûkât-ı Osmâniyye*.

Foto.: Ön Yüz
سلطان سليم شاه [بن بايزيد] خان

Çiz.: Ön Yüz
"Sultân Selîm Şâh [bin Bayezid]
Hân"
"Bayezid Han oğlu Sultan Selim
Şah"

Foto.: Arka Yüz
عز نصره ضرب قسطنطينيه
سنه

Çiz.: Arka Yüz
"Azze nasruhû
duribe Kostantiniye
sene"
"Zaferi şereflî olsun
Kostantiniye'de basıldı
sene"

Katalog No.	08
Müze Envanter No.	73-21-9
Sultan Saltanat Yılı	I. Süleyman H. 926-974 (M. 1520-1566)
Darp Yeri	Amasya

Darp Tarihi	H.926 (M. 1520)
Birim	Sultani (Altın)
Ağırlık	3, 50 gr.
Çap	19 mm.
Cidar	1 mm.

Referans

Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler,³⁵
Kat. No.30

Foto.: Ön Yüz

سلطان سليمان بن سليم خان
عز نصره ضرب في اماسيه
سنه ٩٢٦

Çiz.: Ön Yüz

“Sultân Süleymân
bin Selîm Hân
azze nasruhû duribe fî Amasya
sene 926”
“Selim Han oğlu
Sultan Süleyman
zaferi şerefli olsun Amasya’da
basıldı
sene 1520”

Foto.: Arka Yüz

ضارب النصر صاحب الغزوات النصر في البر والبحر

Çiz.: Arka Yüz

“Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzi
ve'n-nasri fi'l -berri ve'l-bahri”
“Altın kestiren karada ve denizde
zafer ve izzet sahibi olan”

³⁵ İbrahim Artuk, *Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1972).

Katalog No.	09	Darp Tarihi	H. 974 (M. 1566)
Müze Envanter No.	S. 96-1-92	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan	II. Selim	Ağırlık	0,477 gr.
Saltanat Yılı	H. 974-982 (M. 1566-1574)	Çap	10 mm.
Darp Yeri	Sidrekapsi	Cidar	1 mm.
Referans	Osmanlı Sikkeleri Tarihi ³⁶		

Foto.: Ön Yüz
سلیم بن سلیمان خان

Çiz.: Ön Yüz
"Selim bin Süleymân Hân"
"Süleyman Han oğlu Selim"

Foto.: Arka Yüz
عز نصره ضرب سدره قیسی
سنه ۹۷۴

Çiz.: Arka Yüz
"Azze nasruhû
duribe Sidrekapsi
sene 974"
"Zaferi şerefli olsun Sidrekapsi'de
basıldı
sene 1566"

³⁶ Atom Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi* (İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2011), 3/886.

Katalog No.	10	Darp Tarihi	H.982 (M.1574)
Müze Envanter No.	73-9-28	Birim	Dirhem (Gümüş)
Sultan	III. Murad	Ağırlık	3, 764 gr.
Saltanat Yılı	H. 982-1003 (M. 1574-1595)	Çap	20 mm.
Darp Yeri	Haleb	Cidar	2 mm.
Referans	Müze-i Hümâyûn Kadime-i İslâmiyye Kataloğu Kısm-ı Sadis-Meskûkât-ı Osmâniyye, ³⁷ Kat. No. 1298		

Foto.: Ön Yüz
سلطان مراد بن سلطان سليم خان

Çiz.: Ön Yüz
"Sultân Murâd
bin Sultân Selîm Hân"
"Sultan Selim Han oğlu
Sultan Murad"

³⁷ Halil Edhem, *Müze-i Hümâyûn Kadime-i İslâmiyye Kataloğu Kısm-ı Sadis -Meskûkât-ı Osmâniyye*.

Foto.: Arka Yüz

خلد ملكه وسلطانه وايد خلافته ومدته
ضرب في حلب
سنه ٩٨٢

Çiz.: Arka Yüz

“Hallede mülkehû ve sultânehû
ve eyyede hilâfethû ve
müddetehû
duribe fî Haleb
sene 982”
“Allah devletini ve sultanlığını
ebedi ve hilafetini ve saltanatını
devamlı kılsın
Halep'te basıldı.
sene 1574”

Katalog No.	11	Darp Tarihi	H.1012 (M. 1603)
Müze Envanter No.	A74-4-5	Birim	Sultani (Altın)
Sultan	I. Ahmed	Ağırlık	3, 409gr.
Saltanat Yılı	H.1012-1026(M.1603- 1617)	Çap	22 mm.
Darp Yeri	Mısır	Cidar	1 mm.
Referans	Darphane Müzesi Kataloğu ³⁸	Osmanlı Madeni Paraları	

³⁸ *Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu* (İstanbul: T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü Yayınları, 1985), 39.

Foto.: Ön Yüz
سلطان احمد بن محمد خان
عز نصره ضرب في مصر
سنه ١٠١٢

Çiz.: Ön Yüz
“Sultân Ahmed
bin Mehmed Hân
azze nasruhû
duribe fî Mısır
sene 1012”
“Mehmed Han oğlu
Sultan Ahmed
zaferi şerefli olsun
Mısır’da basıldı
sene 1603”

Foto.: Arka Yüz
سلطان البرين و خاقان البحرين
السلطان بن السلطان

Çiz.: Arka Yüz
“Sultânü'l-berreyn ve hâkânü'l-
bahreyn es-sultân bin es-sultân”
“İki karanın sultanı ve iki denizin
hakanı sultan oğlu sultan”

Katalog No.	12	Darp Tarihi	H.1049 (M. 1640)
Müze Envanter No.	77-6-1-540	Birim	Akçe (Gümüş)
Sultan Saltanat Yılı	İbrahim H.1049-1058 (M.1640-1648)	Ağırlık	0, 320gr.
		Çap	12 mm.

Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	0, 5 mm.
Referans	Osmanlılarda Madeni Paralar (Yapı ve Kredi Bankası Osmanlı Madeni Paraları Koleksiyonu), ³⁹ Kat. No. 440		

Foto.: Ön Yüz
ابراهيم بن احمد خان

Çiz.: Ön Yüz
"İbrâhim bin Ahmed Hân"
"Ahmed Han oğlu İbrahim"

Foto.: Arka Yüz
قسطنطينيه
١٠٤٩

Çiz.: Arka Yüz
"Kostantiniye
1049"
"Kostantiniye
1640"

Katalog No.	13	Darp Tarihi	H.1099 (M. 1687)
Müze Envanter No.	73-7-46	Birim	Mangır (Bakır)
Sultan	II. Süleyman	Ağırlık	1, 731gr.
Saltanat Yılı	H.1099-1102 (M. 1687-1691)	Çap	19 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	1 mm.

³⁹ Nuri Pere, *Osmanlılarda Madeni Paralar (Yapı ve Kredi Bankası Osmanlı Madeni Paraları Koleksiyonu)* (İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları,1968).

Referans

Mangır (1299-1808): Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları⁴⁰

Foto.: Ön Yüz

شاه سلیمان بن ابراهیم خان
المظفر دائما

Çiz.: Ön Yüz

Tuğra

“Şâh Süleymân bin İbrâhim Hân-
el-muzaffer dâimâ”
“İbrahim Han oğlu
Şah Süleyman-
daima kazanan”

Foto.: Arka Yüz

ضرب في قسطنطينيه
١٠٩٩

Çiz.: Arka Yüz

“Duribe fî Kostantiniye
1099”

“Kostantiniye’de basıldı
1687”

Katalog No. 14
Müze Envanter No. 78-23-25
Sultan II. Mustafa
Saltanat Yılı H.1106-1115

Darp Tarihi H. 1106
(M. 1695)
Birim Zolota
(Gümüş)
Ağırlık 18, 827 gr.
Çap 41 mm.

⁴⁰ Kabaklarlı, *Mangır (1299-1808): Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları*, 490.

(M. 1695-1703)

Darp Yeri
Referans

Kostantiniye

Cidar

2 mm.

Osmanlı Sikkeleri Tarihi⁴¹

Foto.: Ön Yüz

السلطان مصطفى بن محمد خان
دام ملكه
ضرب في قسطنطينيه
١١٠٦

Çiz.: Ön Yüz

“es-Sultân Mustafa
bin Mehmed Hân
dâme mülkühû
duribe fî Kostantiniye
1106
“Mehmed Han oğlu
Sultan Mustafa
saltanatı daim olsun
Kostantiniye’de basıldı
1695”

Foto.: Arka Yüz

سلطان البرين وخاقان البحرين السلطان ابن السلطان

Çiz.: Arka Yüz

“Sultânü'l-berreyn ve hâkânü'l-
bahreyn es-sultân ibn es-sultân”
“İki karanın sultanı ve iki denizin
hakanı sultan oğlu sultan”

⁴¹ Atom Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi* (İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2012), 6/1966.

Katalog No.	15	Darp Tarihi	H. 1115 (M. 1703)
Müze Envanter No.	78-23-21	Birim	Zolota (Gümüş)
Sultan	III. Ahmed	Ağırlık	20, 083 gr.
Saltanat Yılı	H.1115-1143 (M. 1703-1730)	Çap	38mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	2 mm.
Referans	Osmanlı Sikkeleri Tarihi ⁴²		

Foto.: Ön Yüz

السلطان احمد بن محمد خان
دام ملكه
ضرب في قسطنطينيه
١١١٥

Çiz.: Ön Yüz

“es-Sultân Ahmed
bin Mehmed Hân
dâme mülkühû
duribe fi Kostantiniye
1115”
“Mehmed Han oğlu
Sultan Ahmed
saltanatı daim olsun
Kostantiniye’de basıldı
1703”

⁴² Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*, 2012, 6/2038.

Foto.: Arka Yüz
سلطان البرين و خاقان البحرين
السلطان ابن السلطان

Çiz.: Arka Yüz
“Sultânü'l-berreyn ve hâkânü'l-
bahreyn es-sultân ibn es-sultân”
“İki karanın sultanı ve iki denizin
hakani sultan oğlu sultan”

Katalog No.	16	Darp Tarihi	H.1143 (M. 1730)
Müze Envanter No.	S. 91-3-8	Birim	Zer-i Mahbub (Altın)
Sultan Saltanat Yılı	I. Mahmud H.1143-1168 (M. 1730-1754)	Ağırlık	2, 642 gr.
Darp Yeri	İslambol	Çap	20 mm.
Referans	The Sultan Collection An Old Private Collection of Ottoman Coins, Münzen des Ottomanischen Reiches ⁴³	Cidar	1 mm.

Foto.: Ön Yüz
محمود خان بن مصطفى
المظفر دائما
عز نصره ضرب في اسلامبول
١١٤٣

Çiz.: Ön Yüz
Tuğra
“Mahmûd Hân bin Mustafâ-
el- muzaffer dâimâ”
“Azze nasruhû

⁴³ Fritz Rudolf Künker, *The Sultan Collection An Old Private Collection of Ottoman Coins, Münzen des Ottomanischen Reiches* (Osnabrück, 2012), 2/45.

duribe fî İslambol 1143”
“Mustafa oğlu Mahmud Han-
daima kazanan”
“Zaferi şerefli olsun
İslambol’da basıldı 1730”

Foto.: Arka Yüz
سلطان البرين و خاقان البحرين
السلطان ابن السلطان

Çiz.: Arka Yüz
“Sultânü'l-berreyn ve hâkânü'l-
bahreyn es-sultân ibn es-sultân”
“İki karanın sultanı ve iki denizin
hakani sultan oğlu sultan”

Katalog No.	17	Darp Tarihi	H.1180 (M. 1766)
Müze Envanter No.	73-9-51	Birim	Çifte Zolota (Gümüſ)
Sultan	III. Mustafa	Ağırlık	24, 356gr.
Saltanat Yılı	H.1171-1187 (M. 1757-1774)	Çap	42mm.
Darp Yeri	İslambol	Cidar	3 mm.
Referans	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teſhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu, ⁴⁴ Kat. No.1841		

Foto.: Ön Yüz
السلطان مصطفى بن احمد خان
دام ملكه

Çiz.: Ön Yüz
“es-Sultân Mustafâ
bin Ahmed Hân

⁴⁴ Artuk -Artuk, *Arkeoloji Müzeleri Teſhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*.

ضرب في اسلامبول

١١٧١

dâme mülkühû
duribe fî İslambol
1171"

"Ahmed Han oğlu
Sultan Mustafa
saltanatı daim olsun
İslambol'da basıldı
1757"

Foto.: Arka Yüz

سلطان البرين و خاقان البحرين
السلطان ابن (٩) السلطان

Çiz.: Arka Yüz

"Sultânü'l-berreyñ ve hâkânü'l-
bahreyñ es-sultân ibn (9)
es-sultân

"İki karanın sultanı ve iki denizin
hakanı (9) sultan oğlu sultan"

Katalog No.	18	Darp Tarihi	H. 1195 (M. 1781)
Müze Envanter No.	46-5-1	Birim	On Para (Gümüş)
Sultan	I. Abdülhamid	Ağırlık	4, 646 gr.
Saltanat Yılı	H.1187-1203 (M.1774-1789)	Çap	23 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	2 mm.
Referans	Osmanlı Sikkeleri Tarihi ⁴⁵		

⁴⁵ Atom Damalı, *Osmanlı Sikkeleri Tarihi* (İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2013), 7/2430.

Foto.: Ön Yüz

عبدالحميد خان بن احمد
المظفر دائما
ضرب في قسطنطينيه
١١٨٧

Çiz.: Ön Yüz

Tuğra

“Abdülhamîd Hân bin Ahmed-
el- muzaffer dâimâ”
“Duribe fî Kostantiniye
1187”
“Ahmed oğlu Abdülhamid Han-
daima kazanan”
“Kostantiniye’de basıldı
1774”

Foto.: Arka Yüz

سلطان البرين و خاقان البحرين
السلطان ابن (٨) السلطان

Çiz.: Arka Yüz

“Sultânü'l-berreyn ve hâkânü'l-
bahreyn es-sultân ibn (8)
es-sultân
“İki karanın sultanı ve iki denizin
hakanı (8) sultan oğlu sultan”

Katalog No.	19	Darp Tarihi	H. 1219 (M. 1804)
Müze Envanter No.	S. 2020-5	Birim	Zer-i Mahbub (Altın)
Sultan	III. Selim	Ağırlık	2, 08 gr.
Saltanat Yılı	H.1203-1222 (M.1789-1807)	Çap	21 mm.
Darp Yeri	İslambol	Cidar	0, 5mm.

Referans Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu⁴⁶

Foto.: Ön Yüz

سليم خان بن مصطفى
المظفر دائما
عز نصره ضرب في اسلامبول
١٢٠٣

Çiz.: Ön Yüz

Tuğra

“Selîm Hân bin Mustafâ-
el-muzaffer daima”
“Azze nasruhû
duribe fî İslambol1203”
“Mustafa oğlu Selim Han-
daima kazanan”
“Zaferi şerefli olsun
İslambol'da basıldı 1789”

Foto.: Arka Yüz

سلطان البرين وخاقان البحرين
السلطان ابن (١٦) السلطان

Çiz.: Arka Yüz

“Sultânü'l-berreyn ve hâkânü'l-
bahreyn es-sultân ibn (16)
es-sultân”
“İki karanın sultanı ve iki denizin
hakanı (16) sultan oğlu sultan”

⁴⁶ Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu, 88.

Katalog No.	20	Darp Tarihi	H. 1250 (M. 1834)
Müze Envanter No.	S. 2020-9	Birim	Cedid Mahmudiye (Altın)
Sultan	II. Mahmud	Ağırlık	1, 570 gr.
Saltanat Yılı	H.1223-1255 (M.1808-1839)	Çap	20 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	2 mm.
Referans	Osmanlı Altınları, ⁴⁷ Kat. No.340		

Foto.: Ön Yüz

محمود خان بن عبدالحميد
المظفر دائما، عدلي

Çiz.: Ön Yüz

Tuğra

“Mahmûd Hân bin Abdülhamîd-
el- muzaffer dâimâ” Adlî
“Abdülhamid oğlu
Mahmud Han-
daima kazanan” Adli

Foto.: Arka Yüz

(۲۷) ضرب في قسطنطينيه
۱۲۲۳

Çiz.: Arka Yüz

“(27) Duribe fî Kostantiniye
1223”
“(27) Kostantiniye’de basıldı
1808”

⁴⁷ Remzi Kocaer, *Osmanlı Altınları* (İstanbul, 1967).

Katalog No.	21	Darp Tarihi	H. 1261 (M. 1845)
Müze Envanter No.	70-7-15	Birim	Mecidiye (Gümüş)
Sultan	Abdülmecid	Ağırlık	23, 715 gr.
Saltanat Yılı	H.1255-1277 (M.1839-1861)	Çap	37 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	2, 2 mm.
Referans	Sultan Abdülmecid Paraları, ⁴⁸ Kat. No. 132	Devri	Osmanlı Madeni

Foto.: Ön Yüz
عبد المجيد خان بن محمود
المظفر دائما
سنه ٦

Çiz.: Ön Yüz
Tuğra
“Abdülmeçîd Hân bin Mahmûd-
el-muzaffer daima”
sene 6
“Mahmud oğlu
Abdülmecid Han-
daima kazanan”
sene 6

⁴⁸ Cüneyt Ölçer, *Sultan Abdülmecid Devri Osmanlı Madeni Paraları* (İstanbul:Yenilik Basımevi, 1978).

Foto.: Arka Yüz

عز نصره
ضرب في قسطنطينيه
١٢٥٥

Çiz.: Arka Yüz
"Azze nasruhû
duribe fî Kostantiniye
1255"
"Zaferi şerefli olsun
Kostantiniye'de basıldı
1839"

Katalog No.	22	Darp Tarihi	H.1281 (M. 1864)
Müze Envanter No.	68-1-2	Birim	Yirmi Para (Bakır)
Sultan	Abdülaziz	Ağırlık	10,798 gr.
Saltanat Yılı	H.1277-1293 (M.1861-1876)	Çap	32 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	2 mm.
Referans	Sultan Abdüzaziz Han Devri Osmanlı Madeni Paraları, ⁴⁹ Kat. No. 216		

⁴⁹ Cüneyt Ölçer, *Sultan Abdüzaziz Han Devri Osmanlı Madeni Paraları* (İstanbul: Yenilik Basımevi, 1979).

Foto.: Ön Yüz

عبدالعزيز خان بن محمود
المظفر دائما
سنه ٤

Foto.: Arka Yüz

(٢٠) عز نصره
ضرب في قسطنطينيه
سنه ١٢٧٧

Çiz.: Ön Yüz

Tuğra

“Abdülazîz Hân bin Mahmûd-
el-muzaffer dâimâ”

sene 4

“Mahmud oğlu Abdülaziz Han-
daima kazanan”

sene 4

Çiz.: Arka Yüz

“(20) Azze nasruhû
duribe fi Kostantiniye
sene 1277”

“(20) Zaferi şerefli olsun
Kostantiniye'de basıldı
sene 1861”

Katalog No.	23	Darp Tarihi	H. 1295 M. 1878)
Müze Envanter No.	S. 75-13-5	Birim	Mecidiye (Gümüş)
Sultan	II. Abdülhamid	Ağırlık	23, 700 gr.
Saltanat Yılı	H.1293-1327 (M.1876-1909)	Çap	37 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	2 mm.
Referans	Son Altı Osmanlı Padişahı Zamanında İstanbul'da Basılan Gümüş Paralar, ⁵⁰ Kat. No.158		

⁵⁰ Cüneyt Ölçer, *Son Altı Osmanlı Padişahı Zamanında İstanbul'da Basılan Gümüş Paralar* (İstanbul: Yenilik Basımevi, 1966).

Foto.: Ön Yüz

عبد الحميد خان بن عبدالمجيد
المظفر دائما
سنه ٢

Çiz.: Ön Yüz

Tuğra

“Abdülhamîd Hân
bin Abdülmecîd-
el-muzaffer daima”
sene 2
“Abdülmeçid oğlu
Abdülhamid Han-
daima kazanan”
sene2

Foto.: Arka Yüz

عز نصره
ضرب في قسطنطينيه
١٢٩٣

Çiz.: Arka Yüz

“Azze nasruhû
duribe fî Kostantiniye
1293”
“Zaferi şerefli olsun
Kostantiniye’de basıldı
1876”

Katalog No. 24

Müze Envanter No. 77-9-90

Sultan V. Mehmed Reşad

Darp Tarihi H.1332

(M. 1914)

Birim Yirmi Para
(Nikel)

Ağırlık 3, 919 gr.

Saltanat Yılı	H.1327-1336 (M.1909-1918)	Çap	21 mm.
Darp Yeri	Kostantiniye	Cidar	2 mm.
Referans	Sultan Mehmed Reşad ve Sultan Mehmed Vahdeddin Dönemi Osmanlı Madeni Paraları, ⁵¹ Kat. No. 274		

Foto.: Ön Yüz

محمد خان بن عبد المجيد
المظفر دائما رشاد
سنه ٥
حریت، مساوات، عدالت

Çiz.: Ön Yüz

Tuğra

“Mehmed Hân bin Abdülmecîd-
el- muzaffer dâimâ” Reşâd
sene 5

“Hürriyet, müsâvât, adâlet”

“Abdülmeçid oğlu Mehmed Han-
daima kazanan” Reşad
sene 5

“Özgürlük, eşitlik, adalet”

Foto.: Arka Yüz

(۲۰ پارہ)
ضرب في دولة عثمانیه
قسطنطينیه ۱۳۲۷

Çiz.: Arka Yüz

(20 Para) “Duribe fî Devlet-i
Osmâniye Kostantiniye 1327”
(20 Para) “Devlet-i Osmaniye
Kostantiniye’de basıldı 1909”

Değerlendirme

⁵¹ Ölçer, *Sultan Mehmet Reşad ve Sultan Mehmed Vahdeddin Dönemi Osmanlı Madeni Paraları*.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemindeki siyasi durumları ve fetret devrinin sebep olduğu karışık ortam nedeniyle Osmanlı sikkelerinde bir üslup ve stil birliği olmamıştır. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde darp edilen sikkelerde genellikle siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan etkileşim içinde oldukları İlhanlıların ve beyliklerin etkisi olmuştur. Daha sonra saltanatı devralan her Osmanlı padişahı bastırdığı paraların malzeme, yazı ve süslemelerini dönemin özelliklerine göre yeniden düzenleyerek gelişimine katkı sağlamıştır.

Kataloga alınan sikkelerin dönem sınırlaması yapılmaksızın kronolojik sıra ile incelenmesi malzeme, form ve üslup değişimlerinin somut şekilde kavranmasına olanak sağladığından zaman içerisinde gösterdikleri değişiklikler ve gelişim durumları doğrudan seyredilebilmiştir.

Sikkelerin darp edildikleri malzemeler, sikkenin değerini ifade eden en önemli ölçütlerden biridir. Devletin ekonomik durumuna paralel olarak sikke malzemelerinin de değiştiği gözlenmektedir. Ele alınan Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı sikkelerinin malzemelerine bakıldığında altın, gümüş, bakır ve nikel olmak üzere dört farklı malzemeden darp edildiği anlaşılmaktadır. Katalogda 01, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 09, 10, 12, 14, 15, 17, 18, 21, 23 numaralara ait on altı adet gümüş sikke; 08, 11, 16, 19, 20 numaralı beş adet altın sikke; 13, 22 numaralı iki adet bakır sikke ve 24 numaralı bir adet nikel sikke yer almaktadır. XIV. – XX. yüzyıllar arasında altın, gümüş ve bakır olmak üzere üç çeşit madenden, XX. yüzyıl başlarında ise nikelden sikkeler bastırılmıştır. Osmanlı'nın ilk altın sikkesi sultani kestirilmeden önce devletin kuruluş döneminde iktisadi durgunluk ve gümüş madenlerinin çokluğu nedeniyle ağırlıklı olarak gümüş sikkeler kestirilmiştir. Devletin kuruluşundan sonra Anadolu'da birliğin sağlanması, sınırların genişleyip imparatorluğun büyümesiyle birlikte ticari faaliyetlerde hareketlilik yaşanmıştır. II. Mehmet Dönemi'ne kadar Osmanlı sikkelerinde değerli maden olarak sadece gümüş kullanılırken, İstanbul'un alınmasının ardından altın sikke de darp edilmeye başlanmıştır. İmparatorluğun son zamanlarında ise ekonomideki uzun yıllardır devam eden bozuk para sıkıntısını gidermek için nikel malzemeden basılmış sikkeler kullanıma dâhil edilmiştir.

Osmanlı Devleti yaptığı fetihlerle sınırlarını genişletmiş ve hüküm sürdüğü topraklarda sikke darp etme gereği duymuştur. Bundan dolayı

Osmanlı Devleti başta İstanbul olmak üzere gerek Anadolu'da gerekse Anadolu dışında pek çok darphane kurarak bu darphanelerde sikke darp etmiştir. Katalogda ele alınan sikkeler ağırlıklı olarak İstanbul darphanelerinde kestirilmiştir. İstanbul isminin sikke üzerine Kostantiniye, İslambol gibi isimlerle basıldığı görülmektedir. İstanbul'un yanı sıra Amasya, Edirne, Serez, Sidrekapsi, Halep ve Mısır darphanelerinde darp edilmiş sikke örnekleriyle de karşılaşılmıştır. I. Bayezid ve Emir Süleyman dönemlerine ait sikkeler üzerinde ise darp yeri bulunmamaktadır. Ağırlıklı olarak İstanbul'da basılan sikkelerin kendi içerisinde farklı ağırlık ve boyutlarda üretildikleri anlaşılmaktadır.

Farklı madenlerden darp edilen Osmanlı sikkeleri üzerindeki asıl kompozisyonu yazı oluşturmaktadır. Sikkeler üzerinde yer alan yazılar darp edildiği dönem hakkında araştırmacılara ipuçları vermektedir. Ele alınan sikkelerde yazı karakteri olarak sülüs hatlı yazı kullanılmıştır. Diğer sikke süslemeleri ise yazı etrafında şekillenmiştir. Sikkelerin ön yüzünde sultanın tuğrası ya da sultanın ve babasının isimleri, sultana ait sıfat ve unvanlar, arka yüzünde sultana övgü cümleleri, dört halife isimleri, dualar, anmalar gibi dini ibareler ve darp yerleri yazmaktadır. Ayrıca yazı, sikkelerde rakamlarla birlikte sultanın cülus senesi, sikkenin değerini ifade etmek için de kullanılmıştır. Katalogda 01, 02, 03, 04, 05, 10 numaralı sikkelerde "halled e mülkehû (Allah saltanatını ebedi kılsın)" yazısı görülmektedir. Sultanın ve devletin varlığının her daim ayakta kalması için nakşedilen bu yazı bazen tek başına bazen başka yazı ve dualarla birlikte verilmiştir. Sikkelerde yoğun olarak kullanılan bir diğer yazı ise 03, 05, 06, 07, 08, 09, 11, 16, 19, 21, 22, 23 numaralı sikkelerde yer alan "azze nasruhû (zaferi şerefli olsun)" ibaresidir. Sultanın Allah'ın izniyle devletini ve savaşlarını idare etmesi dilenmiştir. Hemen hemen her dönemde altın, gümüş ve bakır sikkelerde gerek ön gerek arka yüzde kullanılan bir yazı olmuştur. Osmanlı sultanilerinde sıklıkla görülen yazılardan bir diğeri ise katalogda 08 numaralı sikkenin arka yüzünde yazılı olan "dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasri fi'l-berri ve'l-bahri (altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan)" yazısıdır. Kanuni Sultan Süleyman'a ait olan bu sikkede sultanın altın sikke darp ettirdiği ve kara ile denize hükmettiği belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin geniş topraklara sahip olduğu, deniz savaşlarında başarılar kazandığı vurgulanmak istenmiştir. Katalogda 10 numaralı III. Murad'ın Halep

baskılı sikkesinde “halledede mülkehû ve sultânehû ve eyyede hilâfete hû ve müddete hû (Allah devletini ve sultanlığını ebedi ve hilafetini ve saltanatını devamlı kılsın)” yazılı olup Osmanlı Devleti’ne, sultanlığının ve hilafet makamının sürekliliğine vurgu yapılmıştır. 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19 numaralı sikkelerin arka yüzüne “sultânü’l-berreyn ve hâkânü’l-bahreyn es-sultân ibn es-sultân (iki karanın sultanı ve iki denizin hakanı sultan oğlu sultan)” yazısı nakşedilmiştir. Sultanların soyunun vurgulandığı, toprakların ve deniz hâkimiyetinin anlatıldığı yazı altın ve gümüş sikkelerde sıklıkla kullanılmıştır. 14, 15, 17 numaralı sikkelerin ön yüzünde ise sultanın devamlılığının dilendiği “dâme mülkühû (saltanatı daim olsun)” yazısı yer almaktadır. Bunlar dışında katalogda 20 numaralı II. Mahmut’a ait altın sikkede tuğranın sağında sultanın adaletini simgeleyen “Adlî” mahlası bulunmaktadır. V. Mehmet Reşat’a ait 24 numaralı sikkenin ön yüzünde, tuğra etrafındaki dairevi yazıda “hürriyet, müsâvât, adâlet” kelimeleri yer almaktadır. Sikkelerde yer alan yazılar genellikle 2, 3, 4 satır halinde oluşturulmuştur. Tek sıra halinde dairevi yazı kuşağı ile yazılmış örnekler de bulunmaktadır. Tuğra yazının yanında en çok görülen kompozisyonlardan biridir. Katalogda Emir Süleyman, II. Süleyman, I. Mahmut, I. Abdülhamid, III. Selim, II. Mahmut, Abdülmecid, Abdülaziz, II. Abdülhamid, V. Mehmet Reşat dönemlerine ait sikkeler üzerinde tuğra yer alırken, I. Bayezid, I. Mehmet, II. Murad, II. Mehmet, II. Bayezid, I. Selim, I. Süleyman, II. Selim, III. Murad, I. Ahmet, İbrahim, II. Mustafa, II. Ahmet ve III. Mustafa dönemlerine ait sikkelerde ise tuğra bulunmamaktadır.

Sikkelerin dikkat çeken özellikleri arasında hiç kuşkusuz üzerinde yer alan süslemeler gelmektedir. Sikkelerde kullanılan süslemeleri Türk sanatının öğeleri besliyor olsa da kompozisyonlarda asıl belirleyici unsur dini inanışlar olmuştur. İslamiyet öncesinde sıkça kullanılan figürsel öğeler yerine geometrik ve doğadan alınmış bitkisel formlar ön planda tutulmuştur. Amasya Müzesi’nde incelenen Osmanlı sikkelerinin tezyinat unsurları çeşitlilik arz etmekle birlikte sikkelerin ön ve arka yüzeylerini dolduracak şekilde uygulanmıştır. Bu süslemeler bitkisel, geometrik, figürlü ve nesnel süslemeler olmak üzere dört grupta toplanmıştır.

Geometrik süslemeleri düz, inci dizileri, zencerek, testere dişi, yıldız ve ay-yıldız bordürleri, tirfil, saadet düğümü, Mühr-i Süleyman motifleri, yatay ve dikey hatlı silmeler oluşturmaktadır. Sikkeler üzerinde yer alan

yazı ve motiflerin gerek sınırlandırılması gerekse estetik açıdan güzel görünmesi için yapılan bordürler zaman zaman farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Sikkenin formuna uygun tasarlanan dairesel bordürler bir ya da iki adet olacak şekilde kullanılmıştır. Düz bordür kompozisyonun sınırlarını belirlerken sikke kalıbına işlenmesi kolay olduğundan sikkelerin çoğunda uygulanmıştır. İnci dizisi bordür genellikle düz bordürle birlikte verilmiştir. Noktaların ardışık olarak sıralanmasıyla oluşan inci dizisi bordür, erken dönem sikkelerinde daha çok görülmektedir. Noktaların büyüklüğü ve küçüklüğü sikkenin boyutuna ve kompozisyona göre değişiklik göstermektedir. Son dönem sikkelerinde kullanım sıklığı azalmıştır. Katalogda yer alan örneklerde en çok kullanılan geometrik bordür, dairevi düz silme ve inci dizisi birlikteliği ile oluşturulmuş bordürdür. Bu bordürlerin bazıları darptaki kaymadan ya da zamanla meydana gelen aşınma, kırılma ve oksitlenmeden dolayı sikkeler üzerinde görülmemektedir. Katalogda 01, 02, 03, 04, 05, 07, 08, 09, 10, 11, 12, 17, 19 numaralı sikkelerde inci dizisi bordür düz bordürle birlikte uygulanmıştır. Bu kompozisyonla sikkelerde hareketlilik sağlanmıştır. 13, 14, 15, 22, 24 numaralı örneklerde kompozisyonun etrafı testere dişli motifle çerçevelenmiştir. Ay ve yıldızların meydana getirdiği bordürler son dönem Osmanlı sikkelerinde yoğun şekilde kullanılmış olup, daire oluşturacak şekilde aralıklı dizilmiştir. 21, 23 numaralı sikkelerde ay ve yıldızlı bordüre rastlanmaktadır. Kompozisyonun etrafı on iki adet hilal ve her bir hilalin ortasına denk gelen yıldızlardan oluşmaktadır. Hilallerin uçları birbirine bağlıdır. Birbirlerine eklendikleri yerlere noktalar konulmuştur. Hilallerin dış kısımlarına, birleştikleri noktalara papatya motifleri yerleştirilmiştir. 16 ve 18 numaralı sikkelerde kompozisyon zencerekli bordürle sınırlandırılmıştır. Yatay ve dikey hatlı silmeler de sikke kompozisyonunu hareketlendiren unsurlar arasındadır. Katalogda 01 numaralı sikkenin arka yüzündeki düz çizgi sene ibaresinin devamı olarak uygulanmıştır. 04 numaralı sikkenin ön yüzünde biri yukarı diğer aşağı doğru çekilen iki adet içbükey yay, yayların kesiştiği nokta halka ile birleştirilmiştir. Arka yüzünde ise birbirine paralel iki yatay düz şerit ortada çapraz bir şekilde bağlanmıştır. 03 numaralı sikkede düz ve bir içbükey silme ortadan birbirine bağlanmış olup, kenar boşlukları beş yapraklı çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Sikkelerde saadet düğümü, tirfil ve Mühr-i Süleyman motifleri kullanılan diğer geometrik

süslemelerdir. Genellikle yazılar arasına yerleştirilen bu motifler boşlukları doldurmak için uygulanmıştır. Katalogda 11, 13, 14, 15, 16, 18 numaralı sikkelerde saadet düğümü motifi; 08, 13, 14, 15, 16 numaralı sikkelerde ise tirfil motifi görülmektedir. Bu motif hat sanatında boşlukları doldurmak için kullanılmakta olup, sikkelerde de uygun şekilde yapılmıştır. Yıldız gerek sikkenin ana süsleme unsuru gerekse kompozisyonu tamamlayıcı unsur olarak kullanılmıştır. III. Murad'a ait 10 numaralı örnekte yıldız motifi Mühr-i Süleyman olarak yer almaktadır. Sikkenin merkezindeki Mühr-i Süleyman motifinin içine ve etrafına yazılar yerleştirilerek farklı bir kompozisyon elde edilmiştir. Mühr-i Süleyman "Davud yıldızı" olarak anılmaktadır. Altı köşeli yıldız, eski çağlardan itibaren güç ve bereket sembolü olarak algılanmıştır. Küçük yıldızlar ise 05, 10, 21, 23, 24 numaralı sikkelerde hem bordür hem de yazılar arasında karşımıza çıkmaktadır.

Bitkisel süslemeler, geometrik süslemeler kadar yoğun kullanılmasa da sikkelerde yer verilmiştir. 20 numaralı örnekte birbiri ardına sıralı "S" kıvrımlı dalların arasına yerleştirilmiş tomurcuklarla bordür oluşturulmuştur. Kalan boşluklara tek daldan filizlenmiş yapraklı çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Bordür dışında bitkisel süslemeler tuğra etrafında ve yazı aralarında görülmektedir. Katalogda en çok kullanılan çiçek motifi güldür. Dallarının, yapraklarının ve tomurcuklarının zarif duruşu, dini sembolize etmesi çok kullanılan bir motif olmasını sağlamıştır. 21, 22, 23 numaralı örnekte gül motifine yer verilmiştir. 24 numaralı örnekte hilal şeklinde çelenk bulunmaktadır. Sağ kısmına buğday başakları, sol kısmına defne dalları yerleştirilen çelengin orta kısmı kurdele ile fiyonk şeklinde birbirine bağlıdır.

Nesneli süslemeleri kurdele ve ok ucu motifleri meydana getirmektedir. 24 numaralı örnekte kurdele; 02, 14, 15, 16, 18 numaralı örneklerde ok ucu motifleri yer almaktadır.

Sonuç

İnsanoğlunun eski zamanlardan beri kullandığı sikkeler, ekonomi aracı olarak kullanılmalarının yanında tarihin bilinmeyen ya da belirsizlik içinde kalmış pek çok konusunu aydınlığa kavuşturan çok önemli kaynaklardır.

Günümüzde arkeolojik kazılar, satın alma, hediye ya da müsadere yoluyla ele geçirilmiş binlerce sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerin büyük

bir kısmı teşhir alanı yetersizliğinden dolayı ülkemizdeki müzelerin depolarına kapatılmış iken, çok az bir kısmı teşhirde sergilenmektedir. Müzelerde hem güvenlik hem de sanat eserlerini koruma adına çalışma yapılması zor olduğundan sikkelerin gün ışığına çıkartılıp, bilim dünyasına kazandırılması büyük önem arz etmektedir. Müzelerdeki gerek İslami dönem gerekse antik dönem sikkeleri ile ilgili detaylı ve sistemli çalışmalar yapılmış ve bu araştırmalar çeşitli yayınlarla bilim dünyasına tanıtılmıştır.

Amasya Müzesi'nde bulunan farklı dönemlere ve uygarlıklara ait sikkeler yeterince teşhir alanı olmadığından depoda koruma altında bekletilmektedir. Araştırmada Amasya Müzesi'nin seçilmesi Osmanlı sikkeleri yönünden zengin olması, müzede hangi dönemlere ait sikkelerin mevcut olduğunun tespit edilmesi, bunların bilimsel yöntemlerle, sanat tarihi disipliniyle sistematik bir şekilde ayrıntılı olarak incelenmesi, tanıtılması ve sikkelerin kendi içinde bütün yönleriyle değerlendirilmesi sebebiyledir.

Araştırma kapsamında Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi'ne ait sikkeler hakkında detaylı bir çalışma yapılmıştır. Müze kataloğu olmaktan ziyade, değişim ve gelişim çizgilerinin kronolojik olarak kesintisiz bir şekilde izlenebildiği Osmanlı sultanları adına basılmış sikkelerin malzeme, yazı, form ve süsleme unsurları incelenmiştir. Değerlendirme sonucunda müzedeki Osmanlı sikkeleri üzerinde yer alan unsurlardan yola çıkarak pek çok konu hakkında bilgi sahibi olunacağı tespit edilmiştir.

Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi olarak kayda alınan sikkelerin ayrıntılı bir şekilde okunması, kronolojik olarak tasnif edilmesi, fotoğraflanması, tanıtılması, değerlendirilmesi akademik açıdan faydalı ve gereklidir. Bu açıdan bakıldığında sikkelerin çözümlenerek açıklanması başta sanat tarihçileri olmak üzere birçok bilim insanına sikkelerin dönemsel farklılıklarını, iktisadi ve kültürel durumlarını analiz etme fırsatı verecek ve bu dönemsel değişimleri mukayese etmesi açısından büyük kolaylık sağlayacaktır.

Kaynakça

Açıkgöz, Ömer. "Osmanlı Para Politikasında Reform Çabaları: 1800-1844 Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme". *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 6/12 (2010), 371-392.

- Artuk, İbrahim. "I. Murad'ın Sikkelerine Genel Bir Bakış 761-792 (1359-1389)". *Bellekten* 46/184 (1982), 787-794.
- Artuk, İbrahim. *Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1972.
- Artuk, İbrahim - Artuk, Cevriye. *Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*. 2 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1974.
- Artuk, İbrahim - Artuk, Cevriye. *Fatih'in Sikke ve Madalyaları*. İstanbul: İstanbul Belediye Matbaası, 1946.
- Aykut, Nezih. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Sikke Tecdidleri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 13 (1987), 257-297.
- Bayram, Emel. *Bilecik Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Sikkeleri*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Damalı, Atom. *A'dan Z'ye Osmanlı Nümismatik El Kitabı*. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2014.
- Damalı, Atom. *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. 1 Cilt. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2010.
- Damalı, Atom. *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. 3 Cilt. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2011.
- Damalı, Atom. *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. 6 Cilt. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2012.
- Damalı, Atom. *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. 7 Cilt. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2013.
- Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu*. İstanbul: T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü Yayınları, 1985.
- Halil Edhem. *Müze-i Hümayûn Kadime-i İslâmiyye Kataloğu Kısım-ı Sadis - Meskûkât-ı Osmâniyye*. Kostantiniye: Mahmud Bey Matbaası, 1334.
- İsmail Galib. *Takvim-i Meskûkât-ı Osmâniyye*. Kostantiniye: Mihran Matbaası, 1307.
- Kabaklarlı, Necdet. *Mangır (1299-1808): Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları*. İstanbul: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 1998.
- Kemaloğlu, Zeynep. *Amasya Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Kocaer, Remzi. *Osmanlı Altınları*. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası, 1967.

- Kortel Vulaş, Elif. *Geç Dönem Osmanlı Gümüş Sanatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Künker, Fritz Rudolf. *The Sultan Collection An Old Private Collection of Ottoman Coins, Münzen des Ottomanischen Reiches*. 2 Cilt. Osnabrück, 2012.
- Künker, Fritz Rudolf. *The Sultan Collection An Old Private Collection of Ottoman Coins, Münzen des Ottomanischen Reiches*. 3 Cilt. Osnabrück, 2013.
- Ölçer, Cüneyt. *Son Altı Osmanlı Padişahı Zamanında İstanbul'da Basılan Gümüş Paralar*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1966.
- Ölçer, Cüneyt. *Sultan Abdülmecid Devri Osmanlı Madeni Paraları*. İstanbul:Yenilik Basımevi, 1978.
- Ölçer, Cüneyt. *Sultan Abdüaziz Han Devri Osmanlı Madeni Paraları*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1979.
- Ölçer, Cüneyt. *Sultan Mehmet Reşad ve Sultan Mehmed Vahdeddin Dönemi Osmanlı Madeni Paraları*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1987.
- Ölçer, Cüneyt. *Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1968.
- Pamuk, Şevket. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Basım, 2003.
- Pere, Nuri. *Osmanlılarda Madeni Paralar (Yapı ve Kredi Bankası Osmanlı Madeni Paraları Koleksiyonu)*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları,1968.
- Sahillioğlu, Halil.“Akçe”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2/224-227. İstanbul: TDV Yayınları, 1989. <https://islamansiklopedisi.org.tr/akce>
- Sahillioğlu, Halil. *Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi 1640-1740*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Doçentlik Tezi, 1965.
- Sahillioğlu, Halil. “Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750)”. *Altının İktidarı İktidarın Altınları (Yapı Kredi Koleksiyonu)*. ed. Oğuz Tekin. 115-132. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Sudi, Süleyman. *Usul- Meskukat-ı Osmaniye ve Ecnebiyye*. çev. İbrahim Artuk - Cevriye Artuk. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1982.
- Tekin, Oğuz. “Başlangıcından Türkiye Cumhuriyeti'ne Kadar Türk Devletlerinin Sikkeleri”. *Türkler Ansiklopedisi*. 5/413-422. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

- Tekin, Oğuz. "Devletler, Hükümdarlar ve Sikkeleri". *Altının İktidarı İktidarın Altınları (Yapı Kredi Koleksiyonu)*. ed. Oğuz Tekin. 167-278. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Tekin, Oğuz. "Mangır". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 27/568. Ankara: TDV Yayınları, 2003. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mangir>
- Tekin, Oğuz. "Sikke". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 37/179-184. İstanbul: TDV Yayınları, 2009. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sikke>
- Tızlak, Fahrettin. "Osmanlı Devleti'nde Madencilik". *Osmanlı Ansiklopedisi*. 3/312-321. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Uslu, Kaan. "Bir Kitap: Akçe". *Anadolu Nüvizmatik Bülteni* 1 (2007), 10.
- Yaman, Merve - Aydoğdu, Günnur. "Burdur Müzesi'ndeki Anadolu Selçuklu Dönemi Sikkelerinden Örnekler". *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 4/2 (18 Temmuz 2020), 229-254. <https://doi.org/10.30692/sisad.716059>
- Yılmaz, Hakan. "Osman Gâzî'nin 700/1300-1301'de Yenişehir'de Bastırdığı Üçüncü Sikkesi". *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 4/Söğüt Özel Sayısı (29 Aralık 2019), 81-120. <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.648913>